

Darfur – humanitaarkatastroof, mille nimel?

Mart Nutt (RiTo 9), Riigikogu liige, Isamaa ja Res Publica Liit

ÜRO Inimõiguste Nõukogu kõrgetasemeline inimõiguste ekspertide missioon selgitas olukorda Darfuris ning esitas raporti ja ettepanekud, mida edasi teha.

Teine aastatuhat ja 20. sajand lõppesid maailma vapustanud kahe humanitaarkatastroofiga. Jugoslaavia kodusõda, mis nõudis üle 200 000 inimelu, tundus 1990. aastate Euroopas uskumatuna. Hutude-tutside vennatapusõda Rwandas jäi eurooplastele pisut kaugeks, kuid rohkem kui miljon ohvrit lühikese aja jooksul ühes väikeriigis on midagi kohutavat. Kolmanda aastatuhande ja 21. sajandi algust varjutas Darfur, mille ulatust Bosnia või Rwandaga ei ole veel võimalik võrrelda, sest humanitaarkatastroof selles Sudaani piirkonnas kestab ning lõppu ei oska keegi ennustada. See võib hea tahte korral lahenduse saada üleöö või vinduda aastakümneid, nagu on läinud kodusõjaga Sudaani lõunaosas.

Darfuri katastroofi ametliku, Sudaani valitsuse edastatud versiooni kohaselt on see kõige tavalisem hõimukonflikt, mis on omane paljudele Aafrika piirkondadele, ja ei midagi rohkemat. Aafriklastest põlluharijate hõimud ja araablased rändkarjakasvatajad läksid viljakate maade haldamise pärast 2003. aastal tülli, mõned külad pandi põlema ja inimesed pidid seetõttu otsima varju põgenikelaagritest. Tuvastatud on ka 9000 ohvrit, kuid kokkuvõttes on olukord Sudaani valitsuse kontrolli all ning välisriikidel ja rahvusvahelistel organisatsioonidel ei ole põhjust Sudaani siseasjadesse sekkuda.

Paraku rääkisid ÜRO Põgenike Ülemkomissari (UNHCR), Punase Risti ja Darfuri põgenike kaudu avalikkuse ette jõudnud arvud teist keelt. Rahvusvaheline üldsus opereerib järgmiste arvudega: 250 000 ohvrit, 200 000 varjupaigataotlejat Tšaadi pagulaslaagrites ja 2 miljonit kodudest välja aetud ümberasujat Sudaani territooriumil olevates laagrites, pluss teadmata arv põgenikke Kesk-Aafrika Vabariigis, Eritreas jm. Kuid need olid hinnangud 2003. aasta sündmustele. Konflikt intensiivistus järsult uuesti 2006. aastal ja nüüd ei saanud ÜRO enam kõrvaltvaatajaks jääda. Möödunud aasta detsembris otsustas ÜRO Inimõiguste Nõukogu moodustada kõrgetasemelise ekspertide missiooni, et selgitada olukorda Darfuris ning esitada oma raport ja ettepanekud, mida edasi teha. Sellised missioonid komplekteeritakse harilikult pariteetselt erinevate ÜRO piirkondade esindajaist ning minul oli au olla missioonil ainus ekspert Euroopast.

ÜRO missioon ei pääse Darfuri

Kuigi Sudaani valitsus oli 2006. aasta detsembris nõustunud missiooni saabumisega Darfuri, oli ta 2007. aasta veebruariks oma seisukohta muutnud. Erinevaid ettekäandeid kasutades ei väljastanud Sudaani esindus Genfis (nagu hiljem ka suursaatkond Addis Abebas) missiooni liikmetele viisasid, seetõttu missioon Darfuri ei pääsenudki. Sellegipoolest ei loobunud missioon raporti koostamisest, vaid ÜRO Inimõiguste Nõukogu mandaadile tuginedes otsustas informatsiooni saamiseks külastada Addis Abebas asuvat Aafrika Liidu peakorterit ja Tšaadi idaosas asuvaid Darfuri pagulaste laagreid. Raporti koostamiseks sellest piisas. 16.

märtsil 2007 esitleti raportit ÜRO Inimõiguste Nõukogus ning missioon sai oma töö lõpule viidud ja mandaadi täidetud.

Pilt, mis missiooni tegevuse käigus Darfuri probleemidest kujunes, erineb tunduvalt Sudaani ametlikust versioonist. Et olukorda paremini kirjeldada, tuleks heita pilk Darfuri probleemi kujunemisele.

Darfuri probleemi ajalugu

1916. aastani oli Darfur autonoomne sultanaat, mis seejärel allutati Suurbritannia ja Egiptuse ühisvalduses oleva Sudaani administratsioonile. 1956. aastal Inglise–Egiptuse Sudaan iseseisvus Sudaani Vabariigi nime all. Sudaan on territooriumilt Aafrika suurim riik, rahvaarv küünib ligikaudu 37 miljonini (1976. aastaga võrreldes kahekordistunud!).

Sudaan on nn kistud riik, mille rahvastik kannab väga erinevaid kultuure. Pisut alla poole elanikest on araablased, kes asuvad riigi põhja- ja keskosas. Araablastel on riigis valitsev roll. Lõuna asukad on peamiselt animistidest ja kristlastest neegerrahvad. Darfuris elavad ajalooliselt samuti neegerrahvad, kuid nad on islamiusulised nagu araablased.

Kogu iseseisvuse vältel on Sudaani iseloomustanud kodusõda araablase ja lõuna animistide–kristlaste vahel. Darfuri piirkond oli võrdlemisi rahulik, kuni 1980. aastail asus valitsus soodustama araablastest nomaadide (sealhulgas Tšaadist ja Liibüast) asumist Darfuri paiksete põlluharijate maadele. Samal ajal alustas valitsus põlluharijate hõimumaade rekvireerimist. Araablastest ratsanikud (janjaweedid) kujunesid valitsuse käes nn musta töö tegijaks, kes terroriseerisid põliselanikke ja ajasid neid kodudest välja. Sajandivahetuseks jõudsid aga paiksed külaelanikud organiseerida vastupanu ja alustasid ülestõusu, mis jõudiski 2003. aastaks massilise verevalamiseni. Kuidagi ei saa rääkida Sudaani valitsuse erapooletust rollist Darfuri konfliktis, pagulaste vältel on külasid rünnatud lausa regulaararmee üksustega ning pommitatud lennukelt.

Seega võib rääkida Darfuris nii araablastest sisserännanute ja põliselanike konfliktist (milles valitsus on selgelt janjaweedide poolel, et mitte öelda – kihutab neid tagant) kui ka valitsuse huvist saada oma käsutusse põlluharijate valduses olevad hõimumaad. Siit koorub välja tõik, miks Sudaani valitsus ei soovinud näha ÜRO kõrgetasemelist missiooni Darfuris ringi liikumas ja olukorda jälgimas. Niisuguses seisukorras on kohane küsida: milleks on seda valitsusel vaja? Ususõda see pole, sest Darfur on niikuinii islamiusuline. Kas rassivaen ja araabia šovinism, mis ei talu, et põliselanikud Darfuris toimetavad? Araablase rassistlike avalduste üle kaevati küll. Ent veelgi usutavamad tunduvad olema majanduslikud põhjused. Lõunas on leitud rikkalikult naftat, Darfur on oletatavasti samuti rikas maavarade poolest. Sel juhul ei ole segavamalt nähtust kui hõimumaal aastatuhandete vanusel moel põldu harivad põlisasukad...

Praegu lahendust pole

Alguse juurde tagasi tundes tundub, et lahendus Darfuri humanitaarkatastroofile on Sudaani valitsuse kätes. Nema aga ei ole valmis probleemi poliitiliste vahenditega lahendama. Isegi

mässulised on oma kasvavat jõudu tunnetades kaotanud lootuse poliitilise lahenduse järele. Samuti ei saa seda teha sõjaliste vahenditega, sest 2007. aastal pole ei janjaweedidel, valitsusel ega põliselanikest mässulistel jõudu seda teha. Ning verevalamine jätkub.

Kõige õnnetumas olukorras on kodudest välja aetud ning Sudaani alal laagrites vaevlevad inimesed. Neil on puudus kõigest, lisaks pidev oht janjaweedide rünnakute ees, kes põletavad, tapavad ja vägistavad ka laagrites. Aafrika Liidu rahuvalvevägede vastu usaldust ei ole, oodatakse ÜRO jõulist sekkumist. Kas see tuleb, näitab aeg.